

Asia: VN/34466/2023

Lausuntopyyntö itäisen Suomen tuulivoimarakentaisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tuulivoima-kansalaisyhdistys ry:n lausunto itäisen Suomen tuulivoimarakentamisesta.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja puolustusministeriö julkaisivat kesäkuussa työryhmän loppuraportin itäisen Suomen tuulivoimarakentamisesta. Työryhmän tarkoituksena oli selvittää keinoja aluevalvonnan ja tuulivoimarakentamisen yhteensovittamiseksi Itä-Suomessa.

Puolustusvoimien lakisääteinen aluevalvontatehtävä ja sen vaatimukset erityisesti Venäjän toiminnan seuraamiseksi ovat yksi merkittävistä tuulivoimarakentamisen estävistä syistä itäisimmässä Suomessa. Tuulivoimakeskustelussa Puolustusvoimien tarpeet esitetään usein tuulivoimarakentamisen esteenä, vaikka ensisijaisesti kysymys on maamme turvallisuudesta. Suomella on pitkä yhteinen maaraja hyökkäyssotaa toisen naapurimaansa kanssa käyvän arvaamattoman valtion kanssa, ja itärajamme on samalla sekä EU:n että Naton ulkoraja. Siksi maamme turvallisuuden tulee aina olla etusijalla tuulivoiman rakentamismahdollisuuksiin nähden.

Yhtenä tuulivoimarakentamisen ja aluevalvonnan yhteensovittamisen ratkaisuna raportissa esitetään kompensatioaluemallia. Raportin suositusten mukaisesti Itä-Suomeen voitaisiin perustaa 1-3 kompensatioaluetta. Ajatuksena on, että tuulivoima-alalta perittävät kompensatiomaksut kattaisivat Puolustusvoimille aiheutuvat kustannukset joko kokonaan tai osittain.

Koska kompensatiomaksuja kerättäisiin vasta jälkeenpäin, Puolustusvoimien hankintojen toteuttamiseksi tarvittaisiin valtion siltarahoitusta. Tällaiseen menettelyyn sisältyy merkittävä riski näiden kustannusten jäämisestä lopullisesti valtion kannettaviksi. Kustannuksia ei saateta saada takaisin esimerkiksi siitä syystä, että kompensatioalueille kaavailut tuulivoimahankkeet eivät lopulta toteudu, tai kompensatiomaksuja ei muusta syystä kerry riittävästi. Näin syntyvää tilannetta on pidettävä välillisenä tuulivoimatukena.

Kompensaatiokustannusten perimistä tuulivoimayhtiöiltä vaikeuttaa myös Suomessa yleisesti käytössä oleva malli, jossa tuulivoimahankkeiden suunnittelusta ja luvituksesta vastaavat ns. hankekehittäjäyhtiöt, jotka myyvät valmiit hankesuunnitelmat lopulliselle omistajalle tai hankkeen edelleenkehittäjälle. Kompensaatioalueista päätettäessä ei siis ole läheskään aina tiedossa, kuka lopulta omistaa kompensatioalueilla toimivat voimalat. Alueen omistus saattaa vaihtua useita

kertoja jo ennen voimaloiden rakentamisen aloittamista. Kompensaatiokustannusten korvaaminen ei saa jäädä pelkän lupauksen tai nimellisen vakuuden varaan.

Ennen kompensaatioalueiden perustamisesta olisikin oltava sopimukseen perustuva varmuus siitä, että Puolustusvoimille tuulivoiman Itä-Suomeen rakentamisesta aiheutuvat kustannukset voidaan periä tuulivoiman tuottajilta. Tuulivoima-alan tulee vastata näistä kustannuksista täysimääräisesti, eikä niitä tule rahoittaa osaksikaan valtion varoista. Parasta olisi, että kaikki tuulivoima-alan yritykset vastaisivat näistä kustannuksista yhteisvastuullisesti. Kompensaatiokustannusten kattamisen varmistamiseksi tulee vaatia riittävät vakuudet.

Kompensoivien valvontajärjestelmien rakentaminen vaatii aikaa, joten kompensaatioalueilla jouduttaisiin varautumaan noin 5-8 vuoden viiveeseen, ennen kuin tuulivoimaloiden rakentaminen voisi alkaa (raportti s. 28-29). Kompensaatiomaksujen suuruudesta voitaisiin kuitenkin päättää vasta siinä vaiheessa, kun rakennettavien tuulivoimaloiden määrä ja sijoittuminen olisi tiedossa. Myös tämä aikaviive lisää merkittävästi riskiä sille, että tuulivoimantuottajilta saatavat maksut eivät kata kompensaatiokustannuksia. Tuulivoiman kannattavuus voi heikentyä valvontajärjestelmien rakentamisen vaatimana aikana yleisestikin, ja kompensaatioalueilla lisäksi perittävien kompensaatiomaksujen vuoksi. Tuulivoimabuumi voi hiipua myös muista syistä niin, että kiinnostusta tuulivoiman rakentamiseen kompensaatioalueille ei ole enää siinä vaiheessa, kun valvontajärjestelmät on rakennettu. Laajamittaisen merituulivoimarakentamisen liikkeellelähtö voi myös vähentää kiinnostusta maatuulivoiman rakentamiseen.

Kompensaatioalueiden kustannuksiksi on raportissa arvioitu koko Itä-Suomen osalta 600-900 miljoonaa euroa. Summa sisältää valvontakaluston hankinnan, käytön ja kunnossapidon kustannukset 25-30 vuoden elinkaarioletuksella. Ympäristöministeriön puhtaan energian neuvottelupäivillä 28.11.2024 puolustusministeriön edustaja mainitsi valvontajärjestelmien elinkaaren pituudeksi ”joitakin kymmeniä vuosia”. Sen jälkeen laitteistot olisi siis ilmeisesti uusittava, mistä aiheutuisi alkuperäistä hankintakustannusta vastaava kustannus tai ainakin merkittäviä lisäkustannuksia.

Raportin mukaan tuulivoimakompensaation toteuttamisessa on otettava huomioon sen rakentamisen vaatima aika ja valvontakykyyn sijoitettavan investointirahoituksen etupainoisuus. Valtio joutuisi rahoittamaan valvontakaluston kokonaisuudessaan etukäteen ns. siltarahoituksena. Tuulivoimatoimijoilta maksut kerättäisiin joko ennen voimaloiden rakentamista, käytön aikaisista tulovirroista tai näiden yhdistelmällä (raportti s. 26).

Kompensaatiomaksujen suuruus määritettäisiin ilmeisesti raportin sivuilla 25-26 esitetyn kustannusarvion mukaisina. Lisäkustannuksia aiheutuu kuitenkin väistämättä, mikäli valvontakaluston elinkaari on lyhyempi, kuin viimeiseksi kompensaatioalueelle rakennettujen tuulivoimaloiden elinkaari.

Raportissa todetaan, että kompensaatiolla on kyettävä turvaamaan aluevalvonta tuulivoimaloiden elinkaaren ajan. Jos tuulivoimalat ovat edelleen olemassa tai ne uusitaan valvontakykyä kompensoivan suorituskyvyn elinkaaren päättyessä, tulee kompensaation jatkosta tehdä päätökset sellaisella aikataululla, että valvontakyky ei vaarannu hankintaprosessin aikana (raportti s. 23). Jos tuulivoimaloiden elinkaarta on vielä jäljellä siinä vaiheessa, kun valvontalaitteistojen elinkaari on lopussa, valtion neuvotteluasema tulevien kompensaatiomaksujen osalta taitaa olla melko huono. Entä, jos tuulivoimayhtiöt eivät siinä vaiheessa enää suostu tai pysty osallistumaan valvontajärjestelmien kustannuksiin? Ensimmäisen kompensaatiojakson jälkeen syntyvät kustannukset jäivät silloin kokonaan valtion maksettaviksi?

Tuulivoimahankkeiden sijoittamisesta päättävät niiden sijaintikunnat. Kunnilla on kaavoitusmonopolinsa turvin oikeus kaavoittaa alueita tuulivoimalle tai olla niitä kaavoittamatta. Tuulivoimakaavoituksessa on otettava huomioon monia muitakin tekijöitä ja rajoituksia kuin Puolustusvoimien hyväksyntä. Kompensaatioalueista ei saa muodostua alueen kunnille pakkoa kaavoittaa alueita tuulivoimalle.

Raportissa todetaan myös, että tuulivoimaloiden sijoittaminen kompensaatioalueelle sekä valvontalaitteistojen sijoittaminen kompensaatioalueelle ja kompensaatioalueen ulkopuolelle rajoittaa tuulivoimaloiden sijoittamista myös kompensaatioalueiden ulkopuolella, mikä saattaa rajoittaa tuulivoimahankkeita kompensaatioalueiden naapurikunnissa, ja johtaa jo hyväksytyjenkin hankkeiden peruuntumiseen.

Tuulivoiman hyödyt ja haitat jakautuvat epätasaisesti eri kuntien välille. Toiset kunnat saattavat saada suuriakin taloudellisia hyötyjä tuulivoimasta, toisiin kuntiin tuulivoiman rakentaminen ei ole edes mahdollista. Suunniteltavat kompensaatioalueet lisäisivät entisestään kuntien välistä eriarvoisuutta sekä Itä-Suomessa että koko maan tasolla. Tuulivoimaa ei voida koskaan rakentaa kaikkialle ja kaikkiin kuntiin. Useat kunnat jäisivät edelleen ilman tuulivoimatuloja, vaikka kompensaatioalueet perustettaisiinkin.

Kuntien välisten tuloerojen tasaamiseen tuleekin löytää muita keinoja kuin tuulivoiman laajentaminen. Parhaiten se onnistuisi valtionosuusjärjestelmää kehittämällä, koska vaille tuulivoimatuloja jäävien kuntien rahoitus on joka tapauksessa järjestettävä jollakin tavalla. Tuulivoimaloiden kiinteistöverojen jäämisestä kokonaan sijaintikuntaan tulee luopua, ja tuulivoimaloiden kiinteistöverot tulee huomioida verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa samalla tavalla kuin muutkin kunnan saamat kiinteistöverotulot. Puolet jäisi edelleen kannusteeksi sijaintikunnalle, mutta valtionosuudet kohdentuisivat silloin paremmin todelliseen tarpeeseen.

Lopuksi:

Kompensaatiokustannuksiksi koko Itä-Suomen alueella arvioidaan lähes miljardi euroa, jolla saataisiin katettua tuulivoimarakentamisesta aiheutuvat valvontakyvyn ylläpitokustannukset laitteistojen yhden elinkaaren ajaksi, jonka jälkeen valvontalaitteistot olisi uusittava.

Raportissa arvioidaan, että noin 900 miljoonaa euroa maksavalla kompensaatiomallilla Itä-Suomeen saataisiin kolmelle mahdolliselle kompensaatioalueelle 100-400 tuulivoimalaa kullekin (raportin s. 29), eli 300-1200 tuulivoimalaa, mikäli kaikki kolme kompensaatioaluetta toteutuisivat. Tämä kustannus riittäisi kattamaan kompensaatiokulut 25-30 vuoden ajaksi, jonka jälkeen valvontalaitteistot olisi uusittava, ja tulisi uusia kompensaatiokuluja.

Toisaalta Puolustusvoimat on antanut Itä-Suomeen myönteisen lausunnon ainakin 1000 tuulivoimalalle, jotka voitaisiin rakentaa ilman minkäänlaisia Puolustusvoimille aiheutuvia kustannuksia. Tuulivoimaloiden rakentaminen kompensaatioalueelle ja Puolustusvoimien laitteistojen sijoittaminen kompensaatioalueelle ja sen ulkopuolelle voisi raportin mukaan rajoittaa tuulivoimaloiden sijoittamista kompensaatioalueiden ulkopuolelle.

Vaikuttaakin vahvasti siltä, että kompensaatioaluejärjestelmällä ei voida juurikaan lisätä Itä-Suomen alueelle rakennettavien tuulivoimaloiden kokonaismäärää, joten kompensaatiokustannukset menisivät hukkaan. Tätä taustaa vasten vaikuttaisi siltä, että koko kompensaatioaluejärjestelmää ei kannata ollenkaan toteuttaa.

Parempi olisikin rakentaa Itä-Suomeen ne tuulivoimahankkeet, joille Puolustusvoimat on jo antanut hyväksyntänsä, ja panostaa muualla Itä-Suomessa vaihtoehtoisten energiantuotantomuotojen, kuten aurinkovoiman ja pienydinvoiman edistämiseen. Kuntien välisiä tuloeroja tulisi korjata ensisijaisesti valtionosuusjärjestelmää kehittämällä.

Koko maan tasolla Puolustusvoimien jo hyväksymiä hankkeita on niin suuri määrä, että se riittää kattamaan maamme kasvavankin sähkönkulutuksen moninkertaisesti. Siksi ei ole mitään tarvetta ryhtyä kompensatioaluejärjestelyyn, josta aiheutuisi miljardiluokan kustannukset, mutta saavutettaisiin vain lyhytaikainen, yhden hanke-elinkaaren mittainen hyöty.

Suomen uusiutuvat ry:n ilmoituksen mukaan yhdestä tuulivoimalasta kertyy elinkaarensa aikana kiinteistöverotuloa kunnalle noin 400 000 euroa. Jos raportin arvio 1200 tuulivoimalan rakentamisesta kompensatioalueille toteutuisi, se tarkoittaisi kunnille noin 480 miljoonan euron kiinteistöverotuloja, eli alle puolta kompensatioaluemallin kustannuksista.

Tuulivoima ei riitä ratkaisuksi Itä-Suomen kuntien talousongelmiin, ne on ratkaistava muilla keinoilla. Kompensaatioalueiden sijaan rahalle kannattaa etsiä tehokkaammin kuntien taloutta edistäviä keinoja, jotka hyödyttäisivät tasapuolisemmin kaikkia Itä-Suomen kuntia.

Tuulivoima-kansalaisyhdistys ry

Sari Murto FM puheenjohtaja

Lisätiedot: Riitta Lindgren, KTM, luvitusasiantuntija, puh. 0400-555 454, email. riitta.lindgren@hrl-balancia.com

Lindgren Riitta
Tuulivoima-kansalaisyhdistys ry